

EDUCAȚIE ARTISTICĂ

CLASA A XII-A

SEMESTRUL I

I. Unitatea și diversitatea muzicii

Tipuri și genuri muzicale

Un **gen muzical** reunește **lucrări** care abordează în mod asemănător **melodia**, **armonia**, **ritmica**, **forma**, **orchestrația**, **textul literar** (unde este cazul) și alte aspecte ale compoziției. O noțiune asemănătoare, cu un grad mai mic de generalitate, este **stilul** (al unei **epoci**, al unei **școli**, al unui **autor**).

În **muzica cultă**, noțiunea vizează în mod tradițional categoriile de compoziții ce urmează o schemă formală mai puțin strictă, remarcându-se în schimb prin trăsături orchestrale, melodice ș.a. De exemplu, **sonata** este considerată o formă (vezi **forma de sonată**), în vreme ce **fuga** sau **concertul** sunt genuri (fuga folosește procedee **imitative** într-un context formal destul de liber, iar concertul se remarcă în primul rând prin configurația orchestrală – unul sau mai multe **instrumente** soliste se află în dialog cu **orchestra**). Totuși, în ultimele decenii, accepțiunea de categorie a formei s-a folosit tot mai rar, iar denumirea de gen a ajuns să fie atribuită și formelor.

În **muzica de consum**, genul este rareori definit de structura formală (una dintre puținele excepții fiind **dezvoltarea** de tip **repetitiv**, întâlnită în genul **hip-hop**, în anumite ramuri ale **muzicii electronice** ș.a.); trăsături mai ușor de evidențiat precum orchestrația (în aproape toate genurile existente), armonia (de exemplu, în **jazz**), ritmica ș.a. sunt folosite pentru delimitarea genurilor. **Muzica folclorică** și cea religioasă furnizează cele mai vechi genuri de consum cunoscute (ele aveau un rol funcțional, ritual, „etic” și nu **estetic**); următoarele straturi

aparțin muzicii ușoare și celei populare, apărute în perioade foarte apropiate.

Genuri de cameră

Gen	Observații generale
<u>Bagatelă</u>	O compoziție scurtă, de obicei pentru pian, fără pretenții.
<u>Cântec</u>	Scurtă compoziție vocală.
<u>Chanson</u>	Cântec în tradiția franceză. Termenul, folosit din Evul Mediu, denotă o mare varietate de lucrări.
<u>Fugă (muzică)</u>	Cea mai dezvoltată formă de contrapunct imitativ.
<u>Lied</u>	Liedul (<i>germ.</i> cântec), este o compoziție vocală cu acompaniament instrumental (de obicei, pian), a doua parte a unei simfonii sau o temă cu variațiuni. Haydn și Mozart au practicat ocazional noul gen. Beethoven îi dă caracterul de piesă vocală acompaniată la pian. Franz Schubert este maestrul genului și autor a sute de capodopere pe texte poetice. Pianul este deseori cel puțin la fel de expresiv ca și vocea. Începând cu Mahler, orchestra va înlocui în mod obișnuit pianul.
Melodie	Versiunea liedului în tradiția franceză.
<u>Menuet</u>	Menuetul este un vechi dans francez, în măsura de $\frac{3}{4}$ cu tempo moderat. Menuetul complet autonom sau în cadrul

	unei suite (Bach) sau sonate (Mozart) este destul de rar, el fiind de obicei a treia parte a unei simfonii (Haydn, Mozart, Beethoven).
<u>Romanță (occidentală)</u>	Lucrări vocale simple, melodioase, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, cu acompaniament de pian.
<u>Rondo</u>	Formă muzicală derivată dintr-un vechi cântec și dans în cerc francez, caracterizat prin alternarea refrenului cu diferite cuplete ^[1] sau o temă cu variațiuni care reprezintă uneori a patra parte a unei simfonii. Se va impune ca formă foarte importantă ce organizează în special ultimele mișcări ale simfoniilor și sonatelor după principiul alternării aceluiași refren cu cuplete diferite. Totuși, diverse ansambluri de rondo-uri deosebit de reușite, în special ale lui Mozart sau Chopin, înscriu rondo-ul printre genurile muzicale. Mișcarea sa este rapidă iar expresia strălucitoare; numărul de cuplete nu este supus nici unei constângerii. Compozitorii pot alege orice instrument, cel mai adesea fiind preferat pianul (la două sau patru mâini).
<u>Sonată</u>	Sonata poate fi o lucrare independentă sau prima parte a unei simfonii. Este o compoziție în <u>formă de sonată</u> , fiind bazată pe trei secțiuni: expoziție, dezvoltare, repriză. Expoziția constă în enunțarea a două teme diferite, contrastante. Dezvoltarea (angrenarea acestora într-un proces de confruntare a potențelor expresive) este urmată de readucerea sau "sinteza" lor (repriza) și uneori de o secțiune concluzivă (coda). ^[2]

Genuri simfonice

Gen	Observații generale
<u>Concert</u>	Concertul (<i>lat.</i> concertare, a lupta) este o lucrare compusă pentru un instrument solist și orchestră. A evoluat din diferite forme de lucrări folosind un singur instrument de-a lungul perioadei <u>Baroc</u> și la sfârșitul secolului al XVIII-lea desemna o lucrare formată permanent din trei mișcări sau părți (allegro-andante-allegro, repede-încet-repede).
<u>Poem simfonic</u>	Poemul simfonic este genul principal al muzicii cu program. ^[3] Introdus în muzică de Frantz Liszt, această lucrare orchestrală are o singură mișcare în formă de sonată, lied, rondo sau formă liberă.
<u>Simfonie</u>	Simfonia (<i>gr.</i> <i>symfonia</i> , acordare de voci) este o lucrare ciclică pentru orchestră, ^[4] de regulă în patru părți (mișcări). Etimologia greacă trimite la noțiunile de simultaneitate și egalitate sonoră. Principiile de formă au fost stabilite de Haydn, numit “părintele simfoniei clasice”.
<u>Suită</u>	Suita (<i>fr.</i> suite, succesiune, urmare) este alcătuită dintr-o succesiune de dansuri contrastante ca expresie (traduse sau nu coregrafic). ^[5] Suita este înlocuită de casațiune, serenadă, etc. în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea dar a atras atenția mai multor compozitori importanți (Debussy, Prokofiev) în secolul XX.
<u>Uvertură</u>	Uvertura este o piesă orchestrală care “deschide” drama unei reprezentații de teatru muzical (aproape întotdeauna o operă sau un oratoriu). În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea materialul muzical este aproape independent de cel dezvoltat

	<p>în corpul lucrării. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în special la Mozart, uvertura se integrează acțiunii dramatice, de la care împrumută anumite teme și căreia îi caracterizează climatul sonor. Începând cu Beethoven, autor al 11 uverturi (dintre care 4 numai pentru “Fidelio”), uvertura capătă o reală autonomie și devine un gen practicat în mod obișnuit de compozitorii romantici fiind formată dintr-o singură parte, profilată ca un gen de muzică cu program.</p>
--	--

Genuri vocale

Gen	Observații generale
<u>Madrigal</u>	Gen coral cu text laic.
<u>Motet</u>	Gen coral cu text (de obicei) sacru. Muzica corală este de obicei polifonică pe trei voci în Evul Mediu și pe patru voci în Renaștere.

Genuri vocal-simfonice și scenice

Gen	Observații generale
<u>Muzică de balet</u>	Genul se dezvoltă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când baletul este “pe numere” (episoade succesive) clar delimitate de natura diferită a muzicii și a coregrafiei (fiecare număr poate fi prezentat separat). În contrast, înlănțuirea

	scenelor este continuă în baletul secolului XX.
<u>Cantată</u>	Gen din perioada barocului.
<u>Operă</u>	Originară în Italia, la începutul barocului (după 1600), opera reprezintă o lucrare dramatico-muzicală al cărei text este în întregime cântat cu sau fără acompaniament orchestral. Opera începe cu o uvertură sau preludiu care prezintă cadrul lucrării și uneori o parte din cele mai importante teme care vor fi dezvoltate ulterior. Interpreții (în arii solo, duete, recitative ^[6] , etc.) îmbină arta vocală cu cea scenică, corurile și baletul completând uneori partitura. Stilul de interpretare în perioadele barocului și cea clasică a fost numit retroactiv "Bel Canto". În perioada romantică compozițiile sunt uneori pentru 6 voci.

Genuri folclorice și religioase

Gen	Observații generale
Cânt	O compoziție cu o singură linie monodică, fără acompaniament, utilizată în liturgiile <u>ortodoxă</u> și <u>catolică</u> .
<u>Colind</u>	Cântecele de Crăciun sunt o tradiție în mai multe țări. Repertoriul cel mai vechi și vast este în România. ^[necesită citare]
<u>Doină</u>	Arie populară în caracter liric, melancolic, având cu o scriitură liberă. Numită și „cântec lung”.

<u>Gospel</u>	Gen vocal cu originea în imnurile protestante interpretate de congregație.
<u>Negro spiritual</u>	Muzică folclorică de factură religioasă creată de sclavii negri africani din sudul <u>SUA</u> începând de prin anii 1670.

Genuri moderne

Gen	Observații generale
<u>Blues</u>	Un gen de muzică (vocal și instrumental) originar în sudul Statelor Unite.
<u>Cabaret</u>	Muzică de local dezvoltată în primele decenii ale secolului XX.
<u>Calipso</u>	Un stil vocal cu acompaniament de percuție, originar din Trinidad.
<u>Country</u>	Gen cu originea în sudul Statelor Unite, cu centrul în statul Tennessee; o formă locală de muzică populară.
<u>Muzică disco</u>	Muzică de dans, populară din anii 1970, în metru 4/4.
<u>Muzică electronică</u>	Gen muzical interesat de inovațiile timbrale permise de dezvoltarea aparaturii electronice.

<u>Muzică etno</u>	Muzică populară contemporană din estul Europei.
<u>Fado</u>	Gen muzical urban popular din Portugalia.
<u>Muzică de fanfară</u>	Gen în stil militar.
<u>Muzică de film</u>	Muzică de acompaniament la coloana sonoră a unui film.
<u>Muzică folk</u>	Varianta modernizată în anii 1960 a repertoriului epic din folclorurile britanic și american și echivalentele create în alte țări.
<u>Funk</u>	Gen de virtuozitate, întrucâtva înrudit cu discoul și cu muzica soul, în care predomină elementul ritmic.
<u>Hip hop</u>	Muzica culturii rap, dezvoltată în anii 1970–1980 ca variantă „albă” a genului reggae.
<u>Jazz</u>	O colecție eclectică de stiluri, cu originea în blues și bazate pe improvizație (inițial colectivă, mai târziu individuală).
<u>Muzică lăutărească</u>	Muzica populară a populațiilor rome din estul Europei.
<u>Manele</u>	Inițial un subgen lăutăresc, răspândirea intensă începând cu anii 1980 le-a transformat într-un gen

	pop-folk răspândit în România și în Balcani (sub diverse denumiri).
<u>Merengue</u>	Un gen originar din Republica Dominicană în metru 2/4.
<u>Muzică metal</u>	Inițial o ramură a genului rock, s-a desprins în anii 1970 prin tematică și sonorități sumbre, trimițând la primitiv. Ulterior s-a diversificat stilistic.
<u>Muzică pop</u>	Varianta comercială a muzicii de jazz (mai târziu, a muzicii rock). Se suprapune parțial cu muzica ușoară.
<u>Muzică populară</u>	Adaptarea urbanizată (venită în contact cu <u>muzica ușoară</u>) a unor piese folclorice sau compoziții noi scrise în acest stil.
<u>Ragtime</u>	Gen muzical asemănător cu un marș sincopat. A pregătit apariția jazzului.
<u>Reggae</u>	Muzică cu subiect social-politic originară din Caraibe.
<u>Rhythm and blues</u>	Dezvoltat începând cu anii 1940, este o variantă urbanizată, comercială a muzicii blues.
<u>Muzică rock</u>	Apărută la jumătatea anilor 1960, este o continuare a genului rock and roll, permanent îmbogățită ca

	expresie până în zilele noastre.
<u>Rock and roll</u>	Popular în anii 1950-1960; influențat de rhythm and blues. Formă simplificată de jazz în care accentul se pune pe secția ritmică pentru a favoriza dansul.
<u>Samba</u>	Gen muzical asociat cu stilul de dans brazilian de același nume. Bossa Nova este o variantă care accentuează chitara acustică față de percuție.
<u>Muzică de scenă</u>	Muzică de acompaniament pentru producții teatrale.
<u>Muzică soul</u>	Gen cu text laic care împrumută stilul vocal pasional din muzica gospel.
<u>Muzică ușoară</u>	Denumirea românească a repertoriului nepretențios, liric sau de dans, scris de regulă pentru voce cu acompaniament. Se suprapune parțial cu muzica pop.

II. George Enescu – simbol al muzicii universal

Particularități stilistice

La 11 februarie 1900, la Paris, Enescu dă primul său mare concert public cu Orchestre Colonne, unde apare ca solist în Concertul de vioară de Beethoven care îi aduce consacrarea. De aici înainte, își va „lua vioara la subsuoară și va începe să cutreiere”. De aici înainte, natura sa impetuoasă și independentă, își poate lua avântul, eliberată, în năzuințele

ei spre marea artă a muzicii. Printre cele mai importante creații ale sale se numără:

Poema română, Rapsodiile, Sonata a 3-a pentru vioară și pian, Trei melodii, Simfonia II și Simfonia III ,inspirate din tragedia războiului, Sonata nr. 2 pentru violoncel și pian, Cvartetul de Coarde nr 2, poemul simfonic Vox Maris, Simfonia de cameră s.a.m.d. (Materialul melodic pentru rapsodii este construit din cântece preluate din repertoriul lăutăresc orășenesc.)

Prin întreaga sa muncă creatoare, Enescu și-a dobândit un loc de cinste în istoria poporului nostru în memoria marelui artist-cetățean și vrednic fiu al patriei sale, guvernul a instituit concursul internațional de vioară „George Enescu”, care are loc la București din trei în trei ani. Satul natal al artistului și Filarmonica de Stat din București au primit numele „George Enescu”, ca un semn al dragostei și recunoștinței poporului pentru marele compozitor; casa în care s-a născut a devenit casă memorială, iar în Capitală a luat ființă „Muzeul George Enescu”. Dar, dincolo de toate acestea, Enescu se înscrie, alături de Eminescu și Caragiale, de Grigorescu și Andreescu, de Luchian, Sadoveanu și Arghezi, printre marii făuritori de cultură ai țării noastre.

Prin opera sa, Enescu a pus bazele simfonismului românesc și a trasat drumurile de dezvoltare a muzicii noastre naționale, inspirată din viața și creația artistică a poporului, din frumusețile peisajului patriei. Generoasă și nobilă, realistă prin trăsăturile ei, umanistă în spiritul ei, opera lui George Enescu este o înaltă pildă de artă pentru muzicieni și compozitori. Pătrunsă de dragostea pentru creația și viața poporului, ea este o lecție pe care toți compozitorii noștri se străduiesc s-o urmeze în creația și în toată activitatea lor pentru răspândirea culturii muzicale în masele largi populare. Opera Oedip

În anii 1921-31 lucra la opera Oedip, monumentală creație dramatică și muzicală, care abia în ultimii ani a început să se impună pe scenele teatrelor de operă din lume. O dedică Mariei Tescanu Rosetti (fostă Cantacuzino), cu care se va căsători mai târziu.

Opera Oedip și-a păstrat însă popularitatea în România, fiind de mai multe ori montată în timpul prestigiosului Festival internațional de muzică "George Enescu" din București. Ultima montare a avut în regia semnată de Andrei Șerban și a provocat multiple controverse .

III. Muzica secolului XX

Tendențe și orientări în muzica secolului al XX-lea

Scrutând istoria muzicii, deslușim etape mari în care modalitățile de organizare a materialului sonor și procedeele de exprimare muzicală, odată configurate, s-au dezvoltat treptat până când, ajunse la momentul de criză, au făcut loc altora. Procesul a fost relativ lent. Pe măsură însă ce înaintăm spre prezent, transformările se succed mai repede. Dacă polifonia medievală a dăinuit cinci secole, în Renaștere stilul "sublim" al polifoniei a dominat viața muzicală doar ceva mai mult de un secol. Limbajul muzical clasic n-a rezistat mai mult de opt decenii (1750-1827), iar procesul disoluției organizării tonale tradiționale a început să se afirme numai după o jumătate de veac de limbaj romantic. După echilibrul stabil al muzicii clasice și după cel mai puțin stabil al celei romantice, în cultura muzicală a secolului al XX-lea s-au derulat diferite orientări stilistice.

Născută într-o vreme marcată de adânci contradicții și prefaceri, muzica ultimului secol prezintă spectaculoase înnoiri de limbaj și arhitectonică sonoră. Din 1910 și până în 1950 au existat diverse soluții de înlocuire a limbajului tonal tradițional, socotit de mulți perimat. La începutul veacului, reacția antiromantică *aimpresionismului* a generat în câmpul expresiei muzicale o bogăție de nuanțe și subtile diferențieri timbrale.

Mulți compozitori notorii din secolul al XX-lea și-au fundamentat arta pe tradiție, grefând inovațiile pe trunchiul vechii culturi muzicale, inovația venind să se integreze fără a nega tot ceea ce a fost anterior. Într-o scrisoare trimisă revistei "Muzica", muzicologul belgian Paul

Collaer definește clar poziția pe care mulți analiști lucizi o au față de experimentele contemporane: ”Nu există limite decât cele impuse de către frecvențele vibratoare ale sunetelor celor mai grave și celor mai înalte, pe care urechea le poate capta. Restul nu privește decât capacitatea de imaginație a creatorilor și puterea pe care aceștia o dovedesc în organizarea limbajului, care le este propriu și pe care l-au ales și elaborat pentru propriul lor uz.”

Strâns legat de conținutul pe care-l transmite, limbajul muzical contemporan nu a rămas pe loc, ci s-a înnoit continuu conform noilor concepții estetice. Unul dintre apologeții muzicii contemporane – H. H. Stuckenschmidt – distinge trei etape în istoria limbajului muzical: *vocală*, *instrumentală* și, în sfârșit, etapa contemporană *aelectronicii*. De fapt, el consemnează stadiile succesive de amplificare și de diversificare a resurselor sonore, folosite de limbajul muzical.

În veacul al XX-lea, compozitorii europeni au privit cu mult interes și muzica popoarelor din ținuturi îndepărtate. Începând cu Saint-Saëns și continuând cu Ravel, Milhaud, Messiaen, arta extra-europeană a fost adusă în practica europeană. Compozitorul brazilian **Heitor Villa-Lobos** (1887-1959), cubanezul **Leucona**, ca și mexicanul **Silvestre Revueltas** (1899) au făcut cunoscută muzica țărilor lor. Aceste contacte au adus în muzica europeană modalismul afro-asiatic, care, alături de cel medieval și cel al școlilor naționale est-europene, contribuie la diversificarea și colorarea limbajului muzical. Prin asimilarea unor muzici extra-europene au pătruns moduri ale unor popoare cu culturi muzicale neinfluențate de arta europeană.

Dacă în prima jumătate a veacului al XX-lea, cultura muzicală europeană a fost marcată de Debussy, Stravinski, Schönberg, Bartók, Enescu, Hindemith, în a doua jumătate activează numeroși compozitori, care apelează la variate metode și sisteme componistice. Dintr-un sentiment de frondă, unii artiști s-au ghidat după o estetică abstractă, lucrările lor fiind scrise doar pentru o elită, alții se adresează publicului larg, dorind ca muzica lor să le îmbogățească orizontul cultural.

erioda contemporană a fost dominată de două importante fenomene: neoserialismul și muzica electro-acustică. În 1946, **René Leibowitz** (1913-1972), compozitor de origine poloneză stabilit la Paris, scrie cartea despre *Schönberg și școala sa*, iar în 1949 volumul *Introducere în muzica celor 12 sunete*. Din anul 1948, el participă la cursurile internaționale de muzică modernă de la Darmstadt (organizate din 1946), unde face cunoscută metoda serială. După un an, Messiaen deschide drumul serialismului integral cu lucrarea sa *Moduri de intensități și valori*, prin aplicarea metodei seriale la toți parametrii muzicali (înălțime, durată, intensitate, timbru). Un procedeu similar a realizat americanul **Milton Babitt** în *Trei piese pentru pian* (1948). Din anul 1949, datează *Sonata pentru pian preparat* de **John Cage** (1912), care este prima lucrare de muzică concretă.

După anul 1951, ia un avânt deosebit avangarda europeană. Au loc rapide schimbări stilistice, de la serialismul schönbergian la cel integral, de la tehnica concretă la cea electronică, de la punctualism la aleatorism. Elevul lui Messiaen și al Nadiei Boulanger, **Pierre Henry** (1927), împreună cu inginerul **Pierre Schaeffer** (1910), scrie prima simfonie concretă, *Simfonie pentru un singur om* (1950) și prima operă concretă, *Orfeu* (1953). Peste un deceniu, P. Henry compune pentru inaugurarea catedralei din orașul Liverpool *Missa pentru Liverpool* (în care folosește și motete medievale), *Apocalipsa după Ioan* (cu text declamat de un recitator), *Balet mecanic pentru pian preparat* ș.a.

În anii '50, compozitorii americani găsesc noi idiomuri în arhaisme, orientalisme și în jazz. **George Antheil** (1913), **Aaron Copland**, (1900), **Günther Schuller** (1926) scriu lucrări de jazz pentru orchestra simfonică. Alți creatori manifestă interes pentru muzica exotica și orientală: **Henry Cowell**, **Lou Harrison**, **Harry Partch**, **J. Cage**, **Maurice Kagel** (1931, venezuelean stabilit în Germania). În jurul lui Cage, se grupează un grup de tineri: **David Tudor** (1926), **Morton Feldman** (1926), **Christian Wolf** (1926), **Earl Brown** (1926), toți adepți ai "formelor deschise" (aleatorică), propuse de mentorul lor.

În a doua jumătate a veacului al XX-lea au avut loc încercări spectaculoase de înnoire a artei sonore, afirmate în ultimele două decenii concomitent cu orientarea *postmodernă*. În acest secol, limbajul muzical a cunoscut declinul tonalității și al tuturor canoanelor arhitectonice legate de acest principiu, încât, uneori, părea că domină o muzică strict formală, al cărei interes constă doar în modalitățile de combinare a structurilor. În locul unei muzici a *mimesis*-ului și a *poesis*-ului s-a încercat impunerea muzicii *tehne*-ului, eșafodajul sonor fiind direcționat uneori doar de formule matematice. S-a încercat chiar înlocuirea materialului sonor prin înglobarea în limbajul muzical a zgomotelor, mergându-se până la eliminarea tradiționalului sunet muzical.

Limbajul muzical contemporan nu trebuie judecat în mod unilateral, ci ca o modalitate de exprimare în care mijloacelor tradiționale li se adăugă cele noi. Nici o experiență în domeniul limbajului muzical nu este de prisos. Orice mijloc merită să contribuie la conturarea mai clară a imaginilor artistice este binevenit, cu condiția de a nu fi adoptat unilateral sau exclusiv. Și să nu se răpească acestei arte cheia cu care deschide porțile receptării – frumusețea sonoră – și să nu se nesocotească funcția ei de a reda dinamismul gândirii și al vieții afective și comuniunea cu divinitatea.

Foarte actuală rămâne cunoscuta afirmație a lui Mozart: “Cum pasiunile, care sunt violente sau nu, nu trebuie exprimate niciodată până la dezgust, muzica, chiar în situația cea mai teribilă, nu trebuie niciodată să ofenseze urechea, ci să o încânte, și, în fine, să rămână mereu muzică.” Oricât de departe s-ar avânta omul pe aripile minții, el nu trebuie să uite de căldura inimii, de suflul viu al vieții, de miracolul credinței și de faptul că muzica este o hrană spirituală, ce trezește în om dorința de perfecțiune prin nepuizabila ei forță de spiritualizare a omului.